

hvad forfatteren kalder en økonomisk løsningsmodel. De var i sig selv kultur-skabende og kulturbærende og blev ofte meget bevidst benyttet som sådan. Det får vi faktisk også eksempler på i beskrivelsen af basarerne s. 160-161 og af aflønningsformen s. 201, men uden en udtrykt forståelse herfor.

Bogen må siges at udfylde et hul i forskningen. I den i forvejen sparsomme litteratur om det indremissionske virke i Danmark er netop de unge kvinders organisering blandt de dårligst belyste områder, og hermed har vigtige sider af de kristelige miljøers virke, såvel som dansk ungdomskultur og ungdomsorganisering i almindelighed og kvindeskultur og -organisering i særdeleshed, været underbelyst. Disse mangler er der nu fortjenstfuldt rettet op på. Derfor kan det undre, at Hilda Rømer Christensen både i sine indledende afsnit og i løbet af fremstillingen igen og igen føler sig kaldet til at slå syv kors for sit bryst, fordi hun ved at tage dette emne op har vovet sig væk fra, hvad hun ser som halvfjerdsernes marxistiske og feministiske korrekthed. Hold dog op med disse undskyldninger og lad din fortælling forsvare sig selv! Den er solid nok til det. Halvfjerdsernes universitetsmission er selv blevet historie og binder vel næppe mange sjæle i dag. Den småsnakkende skrivestil, som ikke altid holder sig til sagen, er et andet irritationsmoment, den virker hæmmende på læsningen og bringer alligevel ikke folkelighed ind i bogen. Men sådan kan man jo altid finde noget at brokke sig over; lad endelig ikke disse indvendinger afholde den interesserede fra at gå i gang med læsningen.

Søren Hein Rasmussen

Arne Sejr: *En kamp for frihed. Studenternes Efterretningstjeneste 1940-45.* (Hans Reitzel, 1995). 306 s., 198 kr.

I det omfang man overhovedet kan tale om lakuner i vor viden om den danske modstandsbevægelse, er Studenternes Efterretningstjeneste (S.E.) en af dem, idet organisationen aldrig tidligere har været behandlet sammenhængende. Organisation, som udsprang af unkon-servative akademiske kredse, var en af de betydeligste og ikke mindst tidligste borgerlige modstandsorganisationer. Som det fremgår af bogens undertitel, opfatter forfatteren organisationen som aktiv allerede fra 1940! På sin vis lader denne (selv)forståelse sig retfærdiggøre af, at bogens forfatter, og Studenternes Efterretningstjenestes grundlægger, Arne Sejr allerede fra den 9. april 1940 indledte sin kamp mod besættelsesmagten med den kendte løbeseddel »Danskerens 10 Bud« (ordlyden tyder nu på en betydeligt senere version af løbesedlen). Fundamentalt set er bogen en erindringsbog, uden at man dog genremæssigt kan placere den entydigt, for som det hedder på omslaget: »På grundlag af sine egne oplevelser og indsamling af materiale fra sine nærmeste medarbejdere fra krigens tid har Arne Sejr skrevet sin historie om Studenternes Efterretningstjeneste«. Nærmere kommer vi ikke kildegrundlaget – heller ikke undervejs. Læg dertil, at forfatteren uden nogen tvivl har læst flittigt i den tilgængelige litteratur. Hvordan forfatteren har opnået sit overblik og en imponerende detailrigdom og præcision i fremstillingen (f.eks. datoer og klokkeslet), forbliver altså ubesvaret. Helt genreoverskridende i forhold til den historiske fremstilling bliver det, når forfatteren regelmæssigt gengiver dialoger mellem aktørerne.

Alt dette svækker naturligvis bogens værdi som kilde. Men kan man abstrahere herfra og forlade sig på det, man får fra hestens egen mule, kan der sannes mange interessante oplysninger. Således i bogens første del, hvor Sejr beskriver den tidlige illegaliseringsproces,

udbygningen af et kontaktnet i 1941 og frem for alt det, som besættelsen igennem skulle blive S.E.'s væsentligste aktivitet: illegal presse- og forlagsaktivitet. Organisationens første illegale blad kom ifølge Sejr i december 1941 (anmelderen hælder nu mere til forsommeren 1942). Interessant er også Sejrs beskrivelse af, hvordan fremtrædende danske erhvervsfolk finansierede organisationens aktiviteter.

I 1943 udvidede man sine aktiviteter til også at omfatte en militær efterretningstjeneste. Tjenesten, som blev ledet af officiant Chr. Fries, samarbejdede tilsyneladende med både »prinserne«/SOE og den polsk-engelske efterretningstjenestes foreninger i Danmark.

Under aktionen mod de danske jøder i efteråret 1943 var S.E. stærkt aktiv og fik herunder især udbygget sit illegale rutenet over Sundet.

I december 1943 slog Gestapo til mod ledelsen af S.E., og Arne Sejr måtte flygte til Sverige. Dermed flytter bogens hovedfokus også hinsidan, selv om Sejr i sin fremstilling gør jævnlige opsummeringer over S.E.-aktiviteterne i Danmark, bl.a. i forbindelse med et par af sine besøg i København.

Sejr giver et levende indtryk af det danske eksilmiljø i Stockholm – et miljø han naturligvis straks tilbød sin arbejdskraft. Sejr var således idémanden bag det såkaldte Kontaktudvalg. Det skulle i første omgang blot aflaste Ebbe Munck, men fik siden et større arbejdsområde.

I øvrigt koncentrerede Sejr sig i Stockholm om at få udbygget S.E.'s transporttjeneste over Sundet. Formålet var angiveligt at »sætte sig på« overførslen fra Sverige til Danmark af de fæmøse 3.000 svenske maskinpistoler, som de danske politikere havde købt af den svenske regering i foråret 1944. Sejr beskriver meget udførligt hele spillet om disse våben. Sin egen rolle be-

skriver han nærmest som »manden i midten«: Han kæmpede for at få våbnene over så hurtigt som muligt, medens politikerne og Den Lille Generalstab tøvede. De var bange for, at våbnene skulle falde i kommunistiske hænder.

Det er almindeligt kendt, at Arne Sejr i efterkrigstiden befattede sig med antikommunistisk kontraspionage. Dette arbejde var naturligvis dikteret af hans nationalkonservative holdning, men sandsynligvis var hans ophold i Stockholm 1943-45 også ganske afgørende. Af bogen fremgår, at han bevægede sig som en fisk i et stærkt konspiratorisk miljø og fik allehånde efterretningskontakter. Dette kommer bl.a. til udtryk i Sejrs fyldige beskrivelse af sin egen rolle i forbindelse med en vis Jane Horney Granberg.

Forfatterens beskrivelse af sine gøremål i Sverige er præget af en minutiøs præcision. Man kan formode, at han her støtter sig til samtidige optegnelser.

Som tidligere nævnt, placerer bogen sig genremæssigt mellem erindringsbogen og den historiske fremstilling. Generelt er bogens optik dog (heldigvis) erindringsbogens: Læseren bliver præsenteret for Arne Sejrs gøremål og synspunkter, og fokus flytter med Arne Sejr. Derfor står beskrivelsen af S.E.'s arbejde i Danmark efter Arne Sejrs flugt til Sverige relativt svagt. Rent sagligt forekommer det imidlertid ganske uforståeligt, at en væsentlig S.E.-aktivitet som den såkaldte Fordelingscentral (af illegale blade) i Roskilde end ikke nævnes. Særligt indviende ved, at Sejr og den daværende leder af fordelingscentralen ikke har det bedste forhold. Men det kan vel ikke have spillet ind??

Arne Sejr var og er en idealist. Derfor er bogen en god kilde til både den unge Arne Sejrs motiver for at gå til modstand og den ældre Sejrs selvforståelse af sin og ligesindedes rolle i modstandsbevægelsen. Vanskeligt kan det selvføl-

gelig være at afgøre, hvornår det ene begynder, og hvornår det andet slutter. For Arne Sejr er besættelsestiden og modstandskampen en skelsættende begivenhed, en målestok eller et udgangspunkt for det senere liv. Som det på dramatisk vis fremgår af Arne Sejrs bog, havde de unge mennesker begivet sig ud i noget livsfarligt. Bagest i bogen anskueliggøres dette ved en liste over ca. 60 S.E.-folk, som ikke overlevede modstandskampen. For anmelderen er det en kilde til stadig undren, at selv ledende modstandsfolk som Sejr ofte kun var en snes år. Hvad lavede man selv i den alder?

Henrik Skov Kristensen

Steen Bille Larsen og Mogens Weitemeyer: *Læs og giv videre. Illegale flyveblade fra Besættelsen 1940-45.* (Det Kongelige Bibliotek/Museum Tusulanums Forlag, 1995). 201 s., 250 kr.

I denne bog præsenteres for første gang et større udvalg af illegale flyveblade fra 1940-45. Flyvebladene, som bringes i faksimile, beror alle i (i original stand) i Det Kongelige Biblioteks samling af illegale tryk.

Forfatterne peger med rette på disse tryksagers betydning i nyhedsformidlingen og opinionsdannelsen under Besættelsen, hvor den tyske besættelse i vid udstrækning satte den fri nyhedsformidling og ytringsfriheden ud af kraft.

Via de bragte flyveblade udvikler bogen kronologisk besættelsestidens historie med hovedvægten på modstandens udvikling. De illegale flyveblade præsenteres sammen med forbindende tekster, der sætter flyvebladene i sammenhæng med de begivenheder, som affødte dem. Man får herigennem først og fremmest et godt indtryk af den tekniske udvikling, som naturligvis hang sammen med økonomisk og organisatorisk formåen, men så sandelig også af

mangfoldigheden. Flyvebladene var nemlig af vidt forskellig karakter: grovkornede, humoristiske, politisk oplysende, støttmærker, kædebrev, afskrifter af fortrolige cirkulærer og notater fra centraladministrationen og etater. Særlig betydning i meningsdannelsen fik nok fra september 1943 Frihedsrådets mange »opråb«. Det var ganske enkelt den vej, denne uofficielle regering formidlede sin politik.

Det forekommer anmelderen, at de to forfattere har foretaget en god og repræsentativ udvælgelse af flyveblade. De forbindende tekster, derimod, kniber det lejlighedsvis med, fordi forfatterne ikke i fornødent omfang har konsulteret relevant nyere litteratur. F.eks. har det vist sig at være en tilsnigelse, når det om det såkaldte Jødehyrdebrev anføres, at det var »samtlige dansker bisper«, som afsendte protesten. Det var faktisk Københavns biskop, som gjorde det uden at få ordlyden godkendt af sine kolleger – hvilket han efterfølgende hørte en del for!

PUF, altså Præsternes Uofficielle Forening, var nok heller ikke så involveret i illegalt arbejde, som det fremgår af bogen. Det har også vist sig at være en sandhed med modifikationer, at det britiske luftangreb på B&W i januar 1943 var »tilrettelagt i forståelse med modstandsbevægelsen«, som det hedder, og at angrebet i det hele taget var en løftet britisk pegefinger om, at hvis danskerne ikke selv foretog industrisabotage, ja, så kom briterne og bombarderede. Endelig føler anmelderen sig ikke overbevist om, at flyvebladene udsendt i 1945 af »Freies Deutschland« entydigt blev produceret og cirkuleret af oppositionelle tyske soldater. En del tyder på, at den danske modstandsbevægelse havde en finger med i spillet.

Disse reservationer til trods må bogen betegnes som vellykket.

Henrik Skov Kristensen